

THE EFFECT OF ECONOMIC FREEDOM ON THE REALIZATION OF ECONOMIC GROWTH AND AN ASSESSMENT SPECIFIC TO TURKEY

Nurcan YILMAZ TEPETAM* Özlem DURGUN**

*Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, nurcan_yilmazz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9831-7940

*Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, İktisat Bölümü, ozdurgun@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1404-0225

Received Date:11.04.2022 Accepted Date:09.06.2022

Copyright © 2022 Nurcan YILMAZ TEPETAM, Özlem DURGUN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

Studies on property rights, free market laws and economic freedoms have been in the literature for many years. An increase has been observed in these studies since the 90s. This increase is due to the fact that indices for the measurement of the concept of economic freedom started to be used as of the 90s. It is explained in the studies that economic freedom is important in explaining the differences in the economic performance of countries. Empirical findings show that more freedom means greater economic and institutional improvement, which is the basis for higher economic growth and development. The aim of this study is to examine the situation of Turkey in terms of economic freedom by making use of the economic freedom indices. In recent years, it is seen that Turkey is not at the expected level in terms of economic freedom, and there has been a decline in index value.

Keywords: Economic Growth, Economic Freedom, Economic Freedom Index

JEL-Classification: C33, O11, O43

EKONOMİK BÜYÜMENİN GERÇEKLEŞMESİNDE EKONOMİK ÖZGÜRLÜĞÜN ETKİSİ VE TÜRKİYE ÖZELİNDE BİR DEĞERLENDİRME¹

ÖZET

Mülkiyet hakkı, serbest piyasa kanunları ve ekonomik özgürlükler üzerinde uzun yıllardır çalışmalar literatürde yer almaktadır. Söz konusu çalışmalarda 90'lı yıllardan itibaren artış gözlemlenmektedir. Bu artışta ekonomik özgürlük kavramının ölçümüne ilişkin endekslerin 90'lı yıllar itibarıyla kullanılmaya başlanmış olması etken olmaktadır. Ekonomik özgürlüğün ülkelerin ekonomik performansı açısından yaşanan farklılıkları açıklamakta önemli olduğu yapılan çalışmalarda açıklanmaktadır. Ampirik bulgular, daha fazla özgürlüğün ekonomik ve kurumsal alanda daha fazla iyileştirme anlamına geldiği, bunun da yüksek ekonomik büyüme ve kalkınmanın temelini oluşturduğunu göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, Ekonomik özgürlük endekslerinden yararlanarak Türkiye' nin ekonomik özgürlük açısından durumunu incelemektir. Son yıllarda Türkiye' nin ekonomik özgürlük açısından beklenen düzeyde olmadığı, endeks değeri olarak gerilemeler yaşandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Büyüme, Ekonomik Özgürlük, Ekonomik Özgürlük Endeksi

Jel-Sınıflama: C33, O11, O43

¹ Bu makale Prof. Dr. Özlem DURGUN danışmanlığında hazırlanan "Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Bağlamında Ekonomik Özgürlükler İle Ekonomik Özgürlüklerin Ekonomik Büyüklükler Üzerine Etkisi" isimli doktora tezinden türetilmiştir.

1.GİRİŞ

Özgürlük kavramının günümüze taşınması ve ekonominin de tartışma konularından biri olmasını sağlayan felsefe kökeni Aydınlanma Çağının da kurucu felsefesi olarak kabul gören Liberalizm’ e dayanmaktadır. Liberalizm “*bireyin hak ve özgürlüklerini esas alan ve başta devlet iktidarı olmak üzere bireyin hak ve özgürlüklerine müdahalede bulunabilecek her türlü iktidarın sınırlandırılması gereğini savunan siyasal ve ekonomik bir düşünce sistemidir.*” şeklinde tanımlanmaktadır (İnce, 2018, s. 27). Liberalizm, diğer özgürlük tanımlarından farklı olarak, siyasi, hukuki ve iktisadi özgürlükten de bahsetmektedir (Yayla, 2008). İktisadi özgürlük Liberallerin üzerinde durduğu önemli bir unsur olarak yer almaktadır. Ekonomik özgürlük kavramı genel anlamda bağımsız olmak, kimseye muhtaç olmamak şeklinde algılanmakla birlikte, liberalizmde ekonomik özgürlüğün özünü girişimcilik hakkına sahip olmak ve ekonomik faaliyetlerde bulunmak oluşturmaktadır.

İkinci dünya savaşı sonlarında, ekonomik özgürlük prensiplerini destekleyen politika uzmanları azınlıkta kalmaktadır. Özgür ekonomi düzeni 19.yy batısı için pek itibar görmemekteydi. Sanayileşme ile birlikte sermaye ve işgücü ihtiyacı artmış, bu ihtiyaç köylerden gönüllü ya da gönülsüz karşılanmaya başlanmıştı. Bu da diktatörlüğü beraberinde getirmiştir. Teorisyenlerin çoğunluğu kalkınma sürecindeki ekonomiler için modern diktatörlüğün gerekliliğinde savunmaktaydı. 1970’ lerin sonunda gerçekleşen ekonomik tablo ekonomik özgürlük kavramının dünya çapında gündeme gelmesini sağlamıştır. 1978 yılında Çin Komünist Partisinin gerçekleştirdiği serbest piyasa tarım reformu ekonomik özgürlük adına önemli bir gelişme olarak tarihe geçmiştir. İngiltere ve Amerika ile serbest piyasa tarım reformu takip edilmeye başlanmıştır. Küresel özgürlüğün canlanması ile artık insanların ve hatta ekonomistlerin ekonomi üzerindeki asıl etkenin insan olduğu ve insanın özgür bırakıldığında yaratıcı olduğunun farkına varılmıştır (.Miller, Holmes, & Feulner, 2013).

2.EKONOMİK ÖZGÜRLÜK KAVRAMI

Üreticiler ve tüketiciler tarafından herhangi bir kısıtlama, saldırı ya da zorlama olmaksızın yapılan seçim ve alınan kararlar, Adam Smith ve klasik iktisatçılar tarafından “basit ve doğal özgürlük” olarak tanımlanmaktadır. Müşteri piyasaya, ne üretmeli sorusuna yanıt vermiş ve böylece basit ve doğal özgürlük somutlaşmış olmaktadır (Hickerson, 2019). Hatta klasik iktisatçılara göre ekonomik özgürlük ve genel özgürlük kavramlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir. Klasiklere göre ekonomik özgürlüğün olmadığı bir yerde genel özgürlükten

bahsetmenin imkanı bulunmamaktadır. Özgürlük piyasa ekonomisinin bir sonucu olarak yer almaktadır (Adem Karakaş, 2006, s. 12).

Ekonomik özgürlüğün temel unsurları

- Kişisel seçim,
- Gönüllü değişim,
- Piyasaya serbest giriş ve rekabet etme gücü ile
- Kişilerin ve mülklerinin herhangi bir saldırıya karşı korunabilmesinin sağlanmasıdır (Gwarthney, Lawson, & Hall, 2014, s. 1).

Bireyler, elde ettikleri mülkleri, diledikleri şekilde tasarruf etme ve koruyabilme, diledikleri kişi ile diledikleri şekilde ticaret ve işbirliği yapma özgürlüğüne sahiptirler (Fraser Institute). Bu nedenle ekonomik özgürlük kaliteli bir kurumsal yapı ile ilgilidir. (Beşkaya & Koç, 2006, s. 47).

Heritage Vakfına göre ekonomik özgürlük sadece finansal başarı ile ilişkilendirilmemektedir. Ekonomik özgürlüğün sosyal faydaları yoksulluğun azaltılması ve yüksek gelirin ötesinde, uzun yaşam, sağlık hizmetlerinden en iyi şekilde faydalanmak ve güvenlik şeklinde genişletilmektedir (Miller, Kim, & Roberts, 2019, s. 16). Ekonomik özgürlüğü politika edinmiş ülkelerde ekonomik büyüme diğerlerine göre daha hızlı olmaktadır (Gwartney & Holcombe, 2004, s. 230).

Friedman' a göre Ekonomik düzenlemelerin kendisi bir taraftan özgürlüğün bir bileşeni iken, ekonomik özgürlük siyasi özgürlüğün elde edilmesinde vazgeçilmez bir araç olarak yer almaktadır (Hickerson, 2019, s. 100). Yönetim şekli olarak demokrasinin varlığı ekonomik özgürlük için yeterli olmamakla birlikte, demokrasinin yanında yürütmenin gücü, bireysel hakların anayasal koruması, hükümetin denetlenebilmesi ve hukukun üstünlüğü gibi kriterlerle desteklenmesi gerekmektedir (Gwarthney, Lawson, & Hall, 2014, s. 1).

2.2. Ekonomik Özgürlüğün Ölçülmesi

Ülkeler arasındaki hukuk sistemi, siyasi ve ekonomik politika farklılıkları söz konusu iken, ekonomik özgürlük endeksinin hesaplanması oldukça zorlaşmaktadır. Buna rağmen, ülkelerin ekonomik özgürlük endeksini hesaplayan ve uluslararası düzeyde kabul gören 2 kuruluş yer almaktadır.

- Fraser Institution (Fraser Kurumu)
- Heritage Foundation (Heritage Vakfı)

2.2.1. Fraser Institution Ekonomik Özgürlük Endeksi

Fraser Kurumu, Global Düşünce Endeksi tarafından 2018 yılında Kanada' nın bir numaralı düşünce kuruluşu olarak kabul edilmiştir. Aynı zamanda Kanada' da 93 ülke ve bölgeden oluşan 100' den fazla düşünce kuruluşunun oluşturduğu küresel ağda lider kuruluş olmak gibi kritik bir görevi bulunmaktadır. Ekonomik özgürlük endeksi kurum tarafından 1996 yılından beri her yıl düzenli olarak yayınlanmakta ve endeks birçok alanda kullanılmaktadır (Gwartney J. , Lawson, Hall, & Murphy, 2018).

Endeks, ekonomik özgürlüğü toplamda 24 bileşeni mevcut olan 5 alanda ölçmektedir (Gwartney & Holcombe, 2004, s. 208). Bunlar;

1. Devletin büyüklüğü
2. Hukuk sistemi ve mülkiyet haklarının güvenliği
3. Paranın güvenilirliği
4. Ticaret özgürlüğü
5. Düzenlemeler

1970' den 1980'e kadar yaklaşık 100 ülke ve bölgeye ilişkin veri oluşturulmaktayken, bugün bu sayısı 152 ülke ve bölge olarak gerçekleşmektedir. Bileşenlerin kendi içlerinde birçok alt bileşeni olmakla birlikte endeks totalde 42 değişkeni barındırmaktadır.

Endeks bileşenlerinden **Devletin Büyüklüğü endeksine** göre, birey, hane halkı ve şirketlerin tercih ve kararlarında devletin etkinliği arttıkça ekonomik özgürlük azalmakta, **Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Haklarının Güvenliği endeksine** göre, mülkiyet haklarının güvenliği hukukun üstünlüğü ile sağlanması hem piyasaların etkin bir şekilde işletilmesini hem de ekonomik özgürlüğü arttırmakta, **Paranın Güvenilirliği endeksine göre**, enflasyonun tutulan malların parasal değerini aşındıracağı için mülkiyet haklarının korunmasında ve böylece ekonomik özgürlüğün elde edilmesinde önemli olmakta, **Ticaret Özgürlüğü endeksine göre**, uluslararası ticarete, değişimde idari verimsizlikler ve yozlaşma kültürü engeller oluşturmakta ve tüm bu engel ve zorlukların ekonomik özgürlüğü azaltmakta, **Düzenlemeler endeksine göre ise**, işçi-işveren, mal ve hizmet piyasaları ile ticaret ve piyasaya girişlerde uygulanan ve yürürlükte olan düzenlemeler ekonomik özgürlüğü azaltmaktadır (Gwarthney, Lawson, & Hall, 2014, s. 1)

2.2.2. Heritage Foundation Ekonomik Özgürlük Endeksi

Heritage Vakfı 1973 yılında kurulmuş bir Amerikan düşünce kuruluşudur. Kuruluş, Global Düşünce Endeksi tarafından 2018 yılında kamu politikaları üzerinde en etkili kuruluş olarak seçilmiştir. Kuruluş ayrıca Washington’ da Kuzey Amerika Düşünce Kuruluşuna da ev sahipliği yapmaktadır.

Kuruluş tarafından ekonomik özgürlük endeksi ilk olarak 1995 yılında yayınlanmıştır. 1997 yılından itibaren ise Wall Street Journal ile ortak çalışmaya başlamış ve her yıl düzenli olarak ekonomik özgürlük endeksi yayımlanmaya başlamıştır. Endeks, her biri kişisel gelişim, kalkınma ve sürdürülebilmesinde hayati öneme sahip 4 ana kategori ve 10 alt kategoriden oluşmaktadır. Her biri 0 ile 100 arasında puan almaktadır. Genel ekonomik özgürlük endeksi ise bu 10 kategorinin basit ortalaması ile oluşturulmaktadır. Endeks kategorileri tablo 1’ de verilmiştir.

Tablo 1: Heritage Foundation Ekonomik Özgürlük Endeksi Ana ve Alt Kriterleri

1-Hukuk Üstünlüğü	2-Sınırlı Devlet	3-Düzenlemeler	4-Serbest Piyasa
-Mülkiyet Hakları	-Mali Özgürlük	-İş Özgürlüğü	-Ticaret Özgürlüğü
-Yolsuzlukla Mücadele	-Kamu Harcamaları	-Emek Özgürlüğü	-Yatırım Özgürlüğü
		-Parasal Özgürlük	-Finansal Özgürlük

Kaynak:2013 Index of Economic Freedom

Mülkiyet hakları bileşeni, bireylerin özel biriktirme yeteneklerinin devlet tarafından belirlenen açık yasalarla korunmasıdır. Ayrıca özel mülkün kamulaştırılma olasılığını, yargının bağımsızlığını, yargıda yozlaşmanın varlığını ve sözleşme serbestliğini değerlendirir. Mülkiyetin yasal olarak korunması ne kadar başarılı ve kesinse ülkenin puanı o kadar yüksek olur. Yolsuzluk, iktisadi ortamda belirsizlik ve güvensizliği getirmesi sebebi ile ekonomik özgürlüğü zedeler. Yolsuzlukla Mücadele bileşenin puanlanmasında Transparency International oluşturulan **Yolsuzluk Algılama Endeksini** (CPI) kullanmaktadır. CPI, 10 puan üzerinden değerlendirilmekte ve 10 yolsuzluğun hiç olmadığı, 0 ise yolsuzluğun yaygın olduğu durumu göstermektedir. Endeks CPI puanlarını 10 ile çarparak 0 ile 100 arası bir puana dönüştürür. Yolsuzluk seviyesi ne kadar yüksekse ekonomik özgürlük endeksi o kadar düşük olacaktır. **Mali Özgürlük bileşeni**, Hükümet tarafından uygulanan vergi yükünü ölçmektedir. Doğrudan vergileri, marjinal vergi oranlarını ve dolaylı-dolaysız vergilerin GSYİH’ ya oranını da dikkate almaktadır. Bireysel gelirdeki en yüksek marjinal vergi oranı, Kurumlar gelirindeki en yüksek marjinal vergi oranı ve Toplam vergi yükü olmak üzere 3 faktörden oluşmaktadır.

Kamu Harcamaları Bileşeni, devlet harcamalarının GSYİH içindeki oranını değerlendirmektedir. Fakat, her ülkenin kendi içinde ideali farklı olacağından, devlet harcamalarının optimal seviyesine ilişkin bir değerlendirme yapılmamıştır. Metodoloji referans olarak 0 devlet harcamasını almaktadır. Devlet harcamalarının oranı %30' u geçerse puan düşük, %58' i geçerse puan 0 olarak hesaplanmaktadır. **İş özgürlüğü**, iş düzenlemelerinin genel etkinliğini ölçmektedir. Bir işletmeyi kurma, faaliyet gösterme ve kapatma süreçlerinin işleyişini değerlendirir. İş özgürlüğü hesaplanırken Dünya Bankasının İş Yapma Çalışmasından elde edilen veriler de kullanılmıştır (.Miller, Holmes, & Feulner, 2013).

Emek özgürlüğü bileşeni, işgücü piyasasının yasal ve düzenleyici hususlarını, asgari ücretle ilgili düzenlemeleri, kıdem tazminatı, işe alma ve işten çıkartma kriter ve esasları ile çalışma saatlerini dikkate alarak ölçüm yapmaktadır. İşçi başına asgari ücretin katma değeri, Ek işçi engeli, Çalışma saatlerinin katılığı, İhtiyaç fazlası işgücünün işten çıkarılma zorluğu, İhbar süreleri ve Kıdem tazminatından oluşan faktörlere ait puanların ortalaması ile emek özgürlüğü puanı hesaplanmaktadır. **Parasal özgürlük**, fiyat istikrarını fiyat kontrollerinin değerlendirmesi ile ölçmektedir. Mikro ekonomik müdahalelerle fiyat istikrarının sağlanması, enflasyon ve fiyat kontrollerinin varlığı parasal özgürlük için istenmeyen etmenlerdir. Parasal özgürlük, Son üç yıla ait enflasyon oranlarının ağırlıklı ortalaması ve Fiyat kontrolleri faktörlerine dayanmaktadır. **Ticaret özgürlüğü**, ithalat ve ihracatta tarife ve tarife dışı bir engelin bulunup bulunmadığını ölçer. Ortalama tarife oranı ve Tarife dışı engeller olmak üzere İki faktöre dayanmaktadır. Özgür ülkelerde yatırıma ilişkin herhangi bir kısıtlama bulunmamakta ve bireyler tasarruflarını diledikleri şekilde yatırım çevirebilmektedirler. Bu da o ülkeye yatırım özgürlüğü kriterinde 100 puan getirmektedir. **Finansal özgürlük**, bankacılık işlemlerinin kontrolleri yanında, finansal işlemlerde devlet müdahalesinin varlığını da değerlendirmektedir. İdeal bankacılık sisteminde devlet müdahalesi minimum olmalı ve bu müdahale finansal sistemin düzenlenmesi, sözleşmelerin güvenli ortamlarda gerçekleşmesinin sağlanması ve dolandırıcılığın engellenmesi ile sınırlı olmalıdır (.Miller, Holmes, & Feulner, 2013, s. 477-487).

3. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK VE EKONOMİK BÜYÜME ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ekonomik teori, ekonomik özgürlüğün teşvikleri, üretken çabayı ve kaynak kullanımının etkinliğini etkilediğini göstermektedir. Adam Smith'ten bu yana ekonomistler, kaynakları seçme ve tedarik etme özgürlüğünün, iş dünyasında rekabetin, başkalarıyla ticaret ve mülkiyet haklarını güvence altına almanın ekonomik ilerlemenin temel bileşenleri olduğunu savunmuşlardır. Özgürlük ve büyüme literatürü, özel araçlar ve işlemler üzerinde daha az

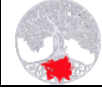

kısıtlamaya sahip olan ulusların daha yüksek ekonomik büyüme seviyelerine sahip olma eğiliminde olduğunu tutarlı bir şekilde göstermiştir. Bununla birlikte, özgürlüğün büyümeye mi, büyümenin özgürlüğe mi yoksa bu ikisinin ortaklaşa mı belirlendiği açık değildir. Araştırmacılar mülkiyet hakkı, serbest piyasa kanunları ve ekonomik özgürlükler üzerinde uzun yıllardan bu yana çeşitli çalışmalar yürütse de ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkilerin incelendiği ampirik literatür 90'lı yılların sonlarında oluşmaya başlamıştır (Doucouliagos & Ulubaşoğlu, 2006, s. 61). Bu durumun en temel nedeni ise ekonomik özgürlüğün ancak 90'lı yıllarla beraber endeksler kullanılarak ölçülmeye başlamasıdır (Tunçsiper & Biçen, 2014, s. 31).

Çalışmalar, çeşitli ekonomik özgürlük ölçüleri ile ülkeler arasındaki ekonomik büyüme farklılıkları arasında sürekli olarak güçlü bir korelasyon olduğunu göstermiştir (Spindler & Miyake, 1992) , (Vanssay & Spindler, 1994), (Islam, 1996), (Dawson, 1998) (Bengoa & Sanchez, 2003), (Mahmood, Azid, Chaudhry, & Faridi , 2010), (Cebula, 2011), (Kılıç & Arıca, 2014). Görüldüğü gibi ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki iktisat literatüründe tartışılmış ve küreselleşme ile birlikte bu ilişkiye ilişkin hem teorik hem de ampirik çalışmalar yaygınlaşmıştır. Bu ilişkiyi test etmek için çoğu araştırmacı ekonomik ve sosyal performansın çeşitli ölçümlerini kullanmıştır. Sayısız makaleden elde edilen genel yorum, ekonomik özgürlüğün bir toplum için hayati derecede önemli olduğudur. Ancak bu ilişkiyi tahmin etmek için kullanılan yöntemlerin farklı olduğu söylenebilir. Çoğu araştırmacı ekonomik özgürlüğün daha fazla yatırıma, daha yüksek kişi başına gelire ve büyüme oranlarına yol açtığını tespit etmiştir. Ayrıca, ekonomik özgürlük, bir ulusun vatandaşlarının yaşam standartlarında daha az yoksulluk ve iyileşme sağlamaktadır (Kılıç & Arıca, 2014, s. 172). Bu durum çeşitli araştırma bulgularıyla da ortaya konulmaktadır.

(Cole, 2003), (Sturm & Haan, 2001) (Powell, 2003) ve (Gwartney & Robert, Economic Freedom Of The World:2009 Annual Report, 2009), daha az hükümet müdahalesi ile faaliyet gösteren özel mülkiyetin ve özel pazarların korunması anlamına gelen, yani daha fazla ekonomik özgürlüğe sahip ülkelerin daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip olduğunu bildirmişlerdir (Garrett & Rhine, 2010). Garrett ve Rhine (2010), ekonomik özgürlüğün istihdam büyümesi üzerindeki etkisini araştırarak ekonomik büyüme modellerini ABD için genişletmişlerdir.

Mahmood ve arkadaşları (2010) ise 1995-2007 döneminde 5 Güney Asya ülkesinde ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı araştırmışlardır. Araştırmanın sonunda mali özgürlük, ticaret özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, iş özgürlüğü, mülkiyet hakları

özgürlüğü ve yolsuzluktan kurtulmanın büyüme ile pozitif ilişkisi varken, hükümet büyüklüğünün büyüme ile negatif korelasyonu olduğunu görmüştür. Aynı şekilde Cebula (2011) da OECD ülkelerinde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 2003-2007 dönemi için incelediği çalışmasında ekonomik büyümenin parasal özgürlük, iş özgürlüğü, yatırım özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, mali özgürlük, mülkiyet hakları özgürlüğü ve yolsuzluğa karşı özgürlük ile ilişkide olduğunu tespit etmiştir.

Diğer bir çalışmada ise (Saini, Zubaidi Baharumshah, & Hook Law, 2010) 85 ülkeden oluşan bir panelde ekonomik özgürlük, doğrudan yabancı yatırım (DYY) ve ekonomik büyüme arasındaki sistemik bağlantıyı araştırmışlardır. Araştırmacılar 1975-2004 döneminde 85 ülke için bir panel veri kullanarak yaptıkları ampirik analizden üç önemli sonuç çıkarmışlardır. Buna göre DYY'nin tek başına çıktığı büyümesi üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı, ekonomik özgürlüğün ele alınan ülkeler için uzun vadeli büyüme için önemli bir itici güç olduğu ve DYY'nin büyüme üzerindeki etkisinin ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyine bağlı olduğu görülmüştür. Araştırmada ekonomik özgürlük seviyesinin doğrudan yabancı yatırımları çekmeye yönelik politika stratejileri, ekonomik faaliyetlerde daha özgür olmayı teşvik eden politikalardan önce değil, bunlarla bağlantılı olması gerektiği, bunu yapmayan ülkelerin yarışı kaybedeceği çünkü daha fazla özgürlüğün daha fazla fayda sağlamasının muhtemel olduğu belirtilmektedir.

Pourshahabi ve arkadaşları (2011) ise OECD ülkelerinde 1997-2007 döneminde doğrudan yabancı yatırım, beşeri sermaye, ekonomik özgürlük ve büyüme arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanarak araştırmışlardır. Araştırma sonucunda daha fazla ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi hem doğrudan hem de dolaylı olarak iyileştirebileceği görülmüştür (Pourshahab, Mahmoudinia, & Soderjani, 2011).

ASEAN ülkeleri entegre bir finansal piyasaya ulaşma sürecinde entegre pazar, ASEAN ülkeleri arasında mal, hizmet, yatırım, vasıflı işgücü ve sermayenin serbestçe hareket edebildiği bölge olarak tanımlanmaktadır. ASEAN ekonomilerindeki politika yapıcılar, 2020 yılına kadar daha yüksek entegrasyona hazırlık olarak dikkatlerini ekonomik özgürlüğü artırıcı politikalara çevirmişlerdir. Yürütülen bu kapsamlı bir entegrasyon politikalarının temel amacı, ASEAN bölgesindeki ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve yoksulluğu ve sosyo-ekonomik eşitsizlikleri azaltmaktır (Guerrero, 2010). Tran (2019) ise ekonomik özgürlük, ticaret özgürlüğü, çalışma özgürlüğü ve finansal özgürlüğün ASEAN ülkelerinin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini 2000-2017 döneminde incelemeyi amaçladığı çalışmasında ASEAN liberalizasyon amaçlarının özelliklerini yakalamak için, ekonomik özgürlüğün göstergeleri

olarak ticaret özgürlüğü, çalışma özgürlüğü ve finansal özgürlük gibi önceki literatürde belgelenen veriler kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda daha yüksek ekonomik özgürlük ve daha yüksek emek özgürlüğünün daha yüksek ekonomik büyümeye yol açtığı görülmüştür. Diğer bir deyişle, daha yüksek asgari ücretlerin, çalışma saatleri, üzerindeki kısıtlamaların ve işten çıkarmaların engellenmesi veya kıdem tazminatı gerekliliklerine ilişkin düzenlemelerin gevşetilmesinin ekonomik büyümeyi artırabileceği; çünkü emek özgürlüğünün, girişimcilerin talebi ile işçi arzı arasındaki uyumsuzluğu düzeltebileceği, ayrıca, emek özgürlüğünün, ASEAN topluluğu ülkeleri arasında yüksek vasıflı işçilerin serbest dolaşımına izin vereceği ve bu durumun da daha çekici politikalara sahip ülkelerin işgücü kalitesini yükseleceği tespit edilmiştir (Tran, 2019). Görüldüğü gibi ekonomik özgürlük aynı zamanda insan kaynaklarının kalitesini artıran ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi teşvik eden yüksek vasıflı işçilerin daha yüksek hareketlerine yol açmaktadır (Keho, 2017).

İlgili araştırma sonuçları da ekonomik özgürlüklerin ülkelerin ekonomik performansları arasında ortaya çıkan farklılıkları açıklamada önemli bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (Sturm & Haan, 2001, s. 839). Ampirik bulgular, insanların yaşamlarını kontrol etme konusunda daha fazla özgürlüğün ve hükümetin ekonomi üzerindeki daha az etkisinin daha yüksek ekonomik büyümeye yol açacağını ortaya koymaktadır. Daha yüksek ekonomik özgürlük, yabancı rakiplerin ve mülkiyetin daha fazla varlığına izin vermektedir. Bu da rekabet, şeffaflık, verimlilik, teknoloji transferi, uluslararası standartlar ve işgücünün kalitesinde iyileşmelere yol açacaktır. Bu iyileştirmeler ise yüksek ekonomik kalkınma ve büyümenin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle ülkeler daha yüksek ekonomik büyüme için ekonomik özgürlük derecesini veya özellikle çalışma özgürlüğünü daha da yükseltmelidir. Ayrıca, yabancı emsallerle daha iyi rekabet edebilmek için özel sektörlerin gelişimini ve yerel rekabet gücünün iyileştirilmesini teşvik etmelidirler. Bu bulgular ayrıca ekonomik özgürlüklerin sayısal verilerle ifade edilmesinin ne denli önemli olduğuna işaret etmektedir. Ekonomik özgürlüklerin sayısal verilerle ifade edilmesi ve ölçülmesi ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlükler arasındaki ilişkinin doğrudan test edilmesini mümkün kılmaktadır. Bunun yanında ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerinde etkili olan diğer faktörlerle karşılaştırılmasını da sağlamaktadır (Gwartney, Lawson, & Holcombe, 1999, s. 645).

4. TÜRKİYE' DE EKONOMİK ÖZGÜRLÜK ENDEKSİ

Türkiye ekonomisi, cumhuriyet tarihinden itibaren yerel ve küresel bazda yaşanan ekonomik gelişmeler çerçevesinde oluşturulan ekonomik politikalarla şekillenmiştir. Türkiye ekonomisini 1923-1930 Liberal, 1930-1938 Devletçi, 1923-1938 Atatürkçü, 1938-1945 Savaş Dönemi, 1960-1980 İthal İkameci dönemi ve 1980 ve sonrası için ise Liberal dönem olarak sınıflandırılmaktadır (Eroğlu & Akyıldız, 2004, s. 46-47). Bu dönemler arasında en dikkat çekici dönemler, ithal ikameci politikaların yürütüldüğü 1968-1980 dönemi ve serbest piyasa koşullarına geçilen 1980-1988 dönemidir.

Cumhuriyet döneminde Türkiye, ekonomik sistemini Libearal politikalardan yana belirlemiş ve bu yönde atılan ilk adım olarak İzmir İktisat Kongresini gerçekleştirmiştir. Kongrede serbest piyasa mekanizmasının işleyişine ve piyasada kural ve kurumların oluşturulması ile devletin rolüne yönelik kararlar alınmıştır (Karabacak, 2005, s. 115). 1930-1980 döneminde Türkiye' de korumacı ekonomi politikaları uygulanmıştır. Ayrıca bu dönemde sanayinin güçlendirilmesi ve yerli üretimi korumaya ve teşvike yönelik planlı ekonomi politikaları geliştirilmiş ve hayata geçirilmiştir.

1970'li yıllarda dünya ekonomisindeki olumsuz gelişmeler, sürecin sonunda uluslararası finansal sistemin ayağı olan Bretton Woods sistemini çökertmiş, bu durum gelişmiş ülkelerin finansal ve parasal sistem adına yeni arayışlar içine girmesine sebep olmuştur (Akın, 2005, s. 5). Bu dönemde görülen konjonktürel dalgalanmalar beraberinde üretimde azalışa sebep olmuş, ihracat azalmış ve döviz darboğazı yaşanmaya başlamıştır. Bu nedenle konvertibilitesi olan bir para birimine sahip olmak, ihracatı arttırmak ve küreselleşen ekonomiye ayak uydurabilmek için serbest piyasa şartlarına geçmek Türkiye için gerekli olmuştur. Bu amaçla atılan en önemli adımlardan biri 24 Ocak 1980 kararlarıdır.

Türkiye açısından gerçekleşen 1980 dönüşümü, devletin ekonomideki rolünün azaldığı, devletin düzenleyici kurum olarak mekanizmaya dahil olduğu yeni büyüme modeli olarak adlandırılmaktadır (Yelden, 2001, s. 53) .

4.1. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi

Tablo 2: Türkiye Ortalaması (2019)

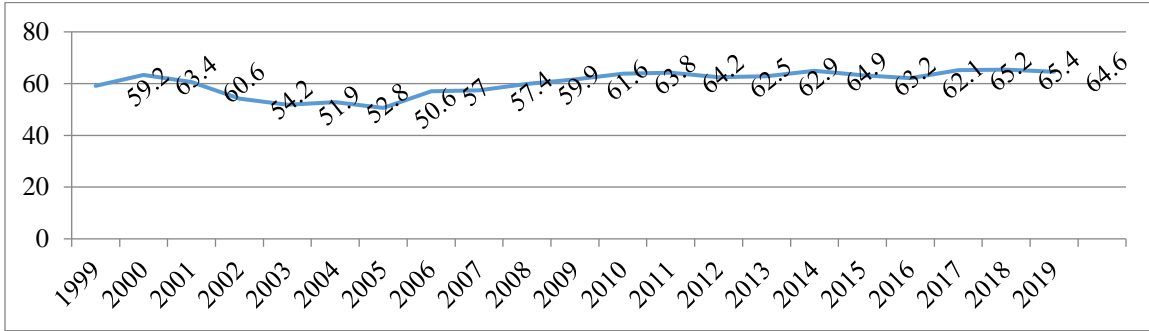
	Ekonomik özgürlük endeksi
Türkiye	64,6
Dünya Ortalaması	60,8
Avrupa	68,6

Kaynak: Heritage Vakfı, 2019 Yılı Ekonomik Özgürlük Raporu

Heritage Vakfının 2019 yılı Ekonomik Özgürlük Raporuna göre Türkiye bir önceki yıla göre 0,8 puanlık azalışla 64.6 puanlık skor ile 68. sırada yerini aldı. Türkiye' nin bir önceki yıla göre gerilemesine sebep olarak ise Yargı, iş özgürlüğü ve hükümet harcamaları kriterlerinde yaşadığı gerilemeler gösterildi (Terry Miller, 2019, s. 1). Türkiye 2019 yılı ekonomik özgürlük endeksi ile Avrupa' da 44 ülke arasında 33. olurken, dünya ortalamasının üstünde fakat bölge ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 3:1999-2019 yılları arasındaki Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksi

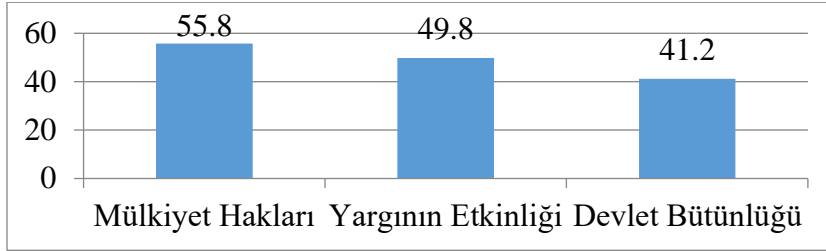

Kaynak: Heritage Vakfı veritabanı

Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksine Göre Türkiye' nin 1999-2019 yılları arasındaki endeks değerleri tablo 13' de verilmiştir. Tabloya göre endeks değerinin en düşük olduğu yıl 2013 iken değer en yüksek skorunu 65.4 ile 2018 yılında almıştır. Buna göre veri yılları arasında Türkiye ekonomisinin en özgür olduğu yılının 2018 olduğu görülmektedir.

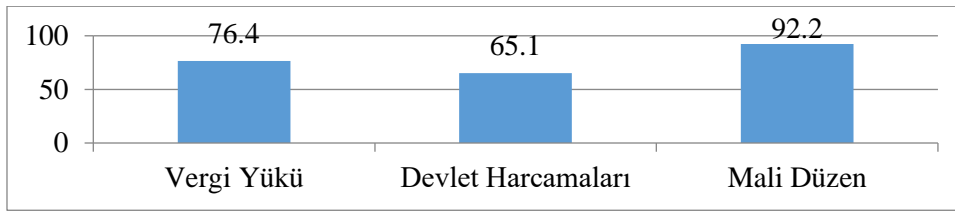
4.1.1.Endeks Kriterleri Açısından Türkiye Değerlendirmesi

Hukukun Üstünlüğü Kriterinin puanlamasına ilişkin değerlendirmede, yapılan yeni düzenlemeler ile mülk edinme işlemlerinde kolaylaşması ile birlikte, mülkiyet haklarının uygulamasının etkin olduğu belirtilmiştir. Yargının bağımsız olduğu fakat özlük işleri ve finansman sebebi ile yargı bağımsızlığın tehlikede olduğu ifade edilmiştir. Yolsuzlukla mücadele de ise yavaş yol kat edildiğinin altı çizilmiştir. Heritage Vakfı Ekonomik Özgürlük Endeksine göre Hukukun üstünlüğüne ilişkin puanlama tablo 14' te verilmiştir. Mülkiyet Hakları ve Yargının Etkinliğine ilişkin alınan puan dünya ortalamasının üstünde iken Devletin Bütünlüğüne ilişkin alınan puan dünya ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 4: Hukukun Üstünlüğü Kriteri Puanlama

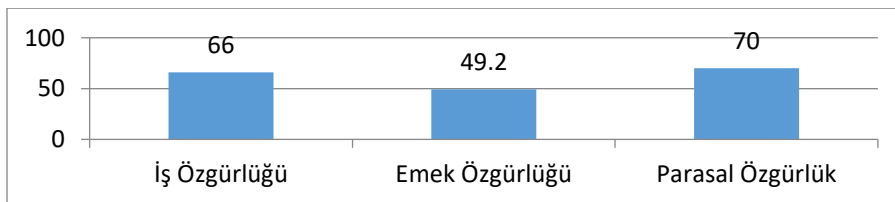
Kaynak: Heritage Vakfı 2019 Yılı Ekonomik Özgürlük Raporu

Devletin Büyüklüğü Kriterinin puanlamasına ilişkin değerlendirmede, uygulanan gelir ve kurumlar vergisi ile toplam vergi yükü açısından olumlu görüş bildirilmiş ve puanlamaya yansıtılmıştır. Aynı olumlu hava Kamu harcamaları ve bütçe açıkları konusunda kendisini hissettirmemiştir. Devletin Büyüklüğü kriterine ilişkin puanlama tablo 15' te verilmiştir. Mali Düzen ve Devlet Harcamalarına ilişkin alınan puan dünya ortalamasının üstünde iken, Vergi Yüküne ilişkin alınan puan dünya ortalamasının altında kalmıştır.

Tablo 5: Devlerin Büyüklüğü Kriteri Puanlama

Kaynak:Heritage Vakfı 2019 Yılı Ekonomik Özgürlük Raporu

Düzenlemeler Kriterinin puanlamasına ilişkin değerlendirmede, iş kurmanın kolaylaştırıldığının belirtilmesinin yanında, devam eden yoğun bürokrasi eleştirilmiştir. Ayrıca işgücü piyasasındaki düzenlemelerin iş gücü piyasasındaki katılımı azaltmadığı belirtilmiştir. Düzenlemelere ilişkin alınan puanlar tablo 16' da verilmiştir. Emek özgürlüğü ve parasal özgürlük puanlamasında dünya ortalamasının altında kalınırken, iş özgürlüğü puanlamasında dünya ortalamasının üstüne çıkmıştır.

Tablo 6: Düzenlemeler Kriterine İlişkin Puanlama

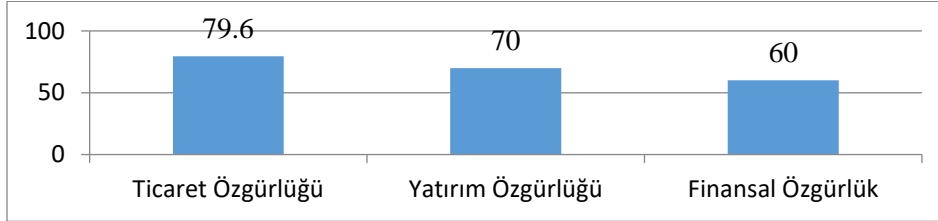
Kaynak:Heritage Vakfı 2019 Yılı Ekonomik Özgürlük Raporu

Serbest Piyasa Kriterinin puanlamasına ilişkin değerlendirmede, ihracat ve ithalatın toplam değerinin GSYH' nın %54,2' sine denk geldiği, uygulanan tarife oranının ortalama

%2,7 olduğu, Dünya Ticaret Örgütü' ne (DTÖ) göre 30 Haziran 2018 itibari ile Türkiye tarafından 317 tarife dışı tedbir alındığının kaydedildiği belirtilmiş, bürokratik işlemler ve şeffaflık eksikliği eleştirilmiştir. Puanlamalar tablo 17' de verilmiştir. Ticaret Özgürlüğü, Yatırım Özgürlüğü ve Finansal Özgürlük kriterlerinin puanlamasında dünya ortalamasının üstüne çıkmıştır.

Tablo 7:Serbest Piyasa Kriterine İlişkin Puanlama

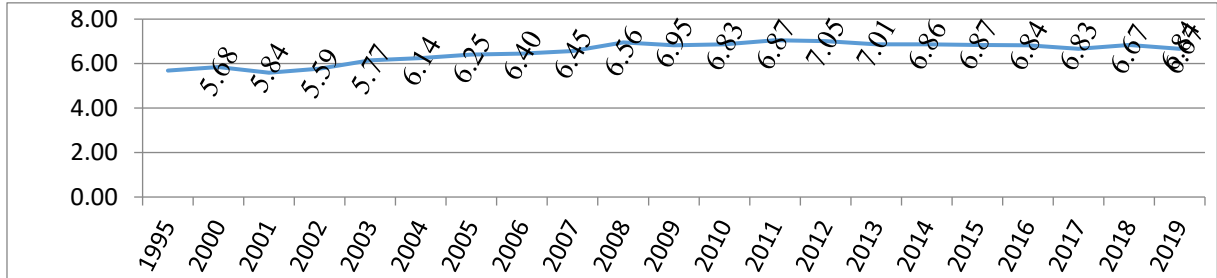

Kaynak:Heritage Vakfı 2019 Yılı Ekonomik Özgürlük Raporu

4.2.Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi

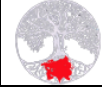
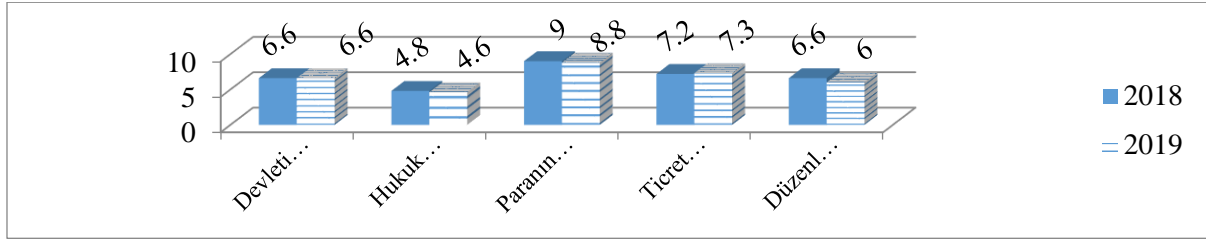
Fraser Enstitüsü 2019 yılı Ekonomik Özgürlük Raporuna göre Türkiye, 2019 yılında bir önceki yıla göre 0.09' luk azalış ile 6,67'lik puanla 122. Sırada yerini aldı. Türkiye' nin bir önceki yıldaki ülke sıralaması 107 iken 2019 da 15 ülke geriye gitmiştir. Tablo 17' de 1995-2019 yılları arasındaki Türkiye ortalaması verilmiştir.

Tablo 8: Türkiye Ortalaması

Kaynak:Fraser Enstitüsü 2019 Ekonomik Özgürlük Raporu

Bunun yanında raporda, Türkiye' nin, 2008 yılından beri insan özgürlüğüne ilişkin en gerilemiş ülkeler arasında yer aldığı belirtilmiştir (McMahon, 2019). Ekonomik Özgürlük Endeksinin hesaplanmasında kullanılan alt kriterlere ilişkin olarak Türkiye' nin 2019 yılı puanı ise tablo 18' de verilmiştir. Verilere göre Türkiye' nin en başarılı olduğu kriterin, paranın güvenilirliği kriteri olduğu görülmektedir.

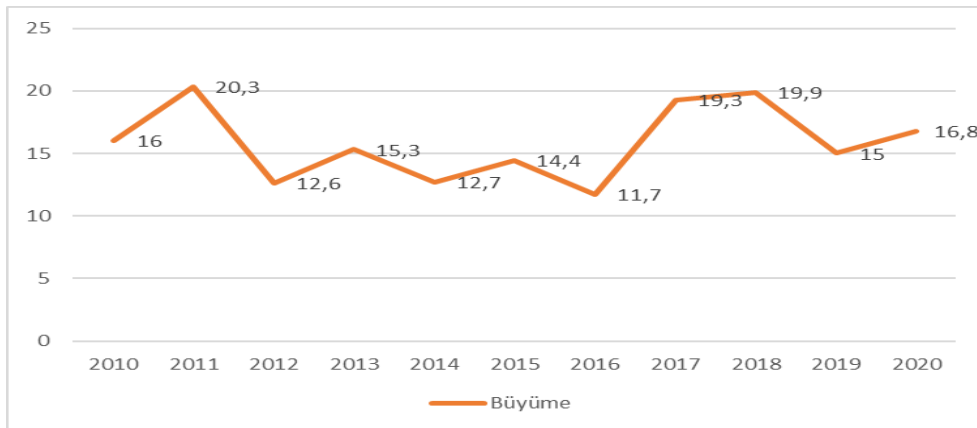
Tablo 9: Fraser Enstitüsü Ekonomik Özgürlük Endeksi Alt Kriter Puanlaması

Kaynak: Fraser Enstitüsü 2019 Ekonomik Özgürlük Raporu

Yine tablo' ya göre 2019' da bir önceki yıla göre puan artışının yaşandığı tek kriter Ticaret Özgürlüğü olarak gerçekleşmiştir. Devletin Büyüklüğü kriterine ilişkin puan sabit kalırken, Hukuk Sistemi ve Düzenlemelere ilişkin puanlarda azalışlar söz konusudur.

5. TÜRKİYE EKONOMİK BÜYÜME VERİLERİ

1980 yılı, Türkiye ekonomisi için bir dönüm noktası olmakla birlikte, dünya ekonomileri için de küreselleşme adına önemli yıllar arasında yer almaktadır. Bu dönem, mal, hizmet ve sermayenin dünya genelinde serbest dolaşımını, farklı ülke ekonomilerinin bütünleşme ve işbirliği içinde olmalarını sağlayan küreselleşme olgusunun yoğun yaşandığı döneme denk gelmesi açısından Türkiye Ekonomisi için oldukça önemlidir. Türkiye açısından gerçekleşen 1980 dönüşümü, devletin ekonomideki rolünün azaldığı, devletin düzenleyici kurum olarak mekanizmaya dahil olduğu yeni büyüme modeli olarak adlandırılmaktadır (Yelden, 2001, s. 4). Türkiye' ye ait 10 yıllık ekonomik büyüme verileri tablo 10' da verilmiştir.

Tablo 10.Türkiye Ekonomik Büyüme Verileri (2010-2020)

Kaynak: TÜİK, veri tabanı

Veri yıllar içinde en yüksek büyüme oranı 2011 yılında, en düşük büyüme oranı ise 11.7 ile 2016 yılında gerçekleşmiştir. Yıllar içinde istikrarsız büyüme oranları görülmektedir.

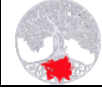
6. SONUÇ

Literatürde Ekonomik özgürlük ve ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü ilişki olduğuna ilişkin genel görüş hakimdir. Özgürlük ve büyüme literatürü, özel araçlar ve işlemler üzerinde daha az kısıtlamaya sahip olan ulusların daha yüksek ekonomik büyüme seviyelerine sahip olma eğiliminde olduğunu tutarlı bir şekilde göstermiştir. Bununla birlikte, özgürlüğün büyümeye mi, büyümenin özgürlüğe mi yoksa bu ikisinin ortaklaşa mı belirlendiği net olarak belirlenmemektedir.

Türkiye ekonomik özgürlük adına özellikle 1980’li yıllarda başlayan Liberal politikalar ile adım atmıştır. Süreç içerisindeki durumu ile ilgili olarak endekse tanımlanan puanlar ile değerlendirme yapılmaktadır. 1999-2020 yılları arasında alınan puanlara bakıldığında; 1999 yılında 59,2 olan endeks puanının, 2020 yılına gelindiğinde 64 puan ile yükselme gerçekleştirdiği, fakat belirtilen yıllarda endeks puanında istikrar sağlanamadığı, puanlarda iniş ve çıkışların yaşandığı görülmektedir. Türkiye’nin ekonomik özgürlüğe yeterli kriterlere henüz sahip olmadığını gösterdiğinden, Türkiye’yi uluslararası ekonomik özgürlük endekslerine göre “kısmen özgür” ülke kategorisinde değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ekonomik büyüme ve ekonomik özgürlük verilerine bakıldığında, genel olarak ekonomik özgürlük endeksinin yüksek olduğu yıllarda büyüme oranlarında da yükseliş gözlemlenmektedir. Ekonomik özgürlüğün düşük değer aldığı yıllarda, ekonomik büyüme oranları da düşüş eğiliminde olmuştur. Bu medenle, Türkiye’ de ekonomik performans ve uluslararası mecrada ülkenin sosyal ve ekonomik göstergelerinin iyileştirilmesi adına ekonomik özgürlüğün sağlanması için kurumsal ve ekonomik düzenlemelerin hızlıca gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

REFERENCES

- Adem Karakaş, S. A. (2006). F.A.Hayek'in Yaklaşımıyla Piyasa Mekanizması ve Özgürlük. *Liberal Düşünce*, 5-28.
- Akın, B. (2005). *Yeni Ekonomi*. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Bengoa , M., & Sanchez, B. (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: new evidence from Latin America. *European Journal of Political Economy*, 3(19), 529-545.
- Beşkaya, A., & Koç, A. (2006). Ekonomik Büyüme ve Kalkınmada Ekonomik Özgürlüklerin Rolü ve Önemi. *Liberal Düşünce*, 43-74.
- Cebula, R. J. (2011). Economic Growth, Ten Forms of Economic Freedom, and Political Stability: An Empirical Study Using Panel Data, 2003-2007. *Journal of Private Enterprise*, 1(26).
- Celasun, M. (1984). Sources of- Industrial Growth and Structural Change The Case of Turkey. *World Bank Staff Working Papers*, 111-169.

- Cole, J. H. (2003). Contribution of Economic Freedom to World Economic Growth, 1980-99. *Cato Journal*, 23(2), 189-198.
- Dawson, J. (1998). Institutions, Investment, and Growth: New Cross-Country and Panel Data Evidence. *Economic Inquiry*, 4(36), 603-619.
- Develi, Ö. (2002). *Türkiye Ekonomisi*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Doucouliagos, C., & Ulubaşoğlu, M. (2006). Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make a Difference ? *European Journal of Political Economy*, 1(22), 60-81.
- DPT. (1963). *Kalkınma Planı (Birinci Beş Yıl) 1963-1967*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Eroğlu, Ö., & Akyıldız, H. (2004). Türkiye Cumhuriyeti Dönemi Uygulanan İktisat Politikaları. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43-62.
- Garrett, T., & Rhine, R. (2010). Economic Freedom and Employment Growth in U.S. States. *Federal Reserve Bank of St. Louis Working Paper*, 1-32.
- Guerrero, R. B. (2010). Regional Integration: The ASEAN Vision in 2020. *Bank for International Settlements*(32), 52-58.
- Gwartney, J., Lawson, R., & Hall, J. (2014). Economic Freedom of the World: 2014 Annual Report. *Economic Freedom of the World: 2014 Annual Report*. Fraser Institute, 1.
- Gwartney, J. D., & Holcombe, R. G. (2004). Economic Freedom, Institutional Quality, And Cross-Country Differences. *Cato Journal*, 205-233.
- Gwartney, J., Lawson, R., & Holcombe, R. (1999). Economic Freedom and The Environment For Economic Growth. *Journal of Institutional and Theoretical Economics*, 155(4), 643-663.
- Gwartney, J., & Robert, L. (2009). *Economic Freedom Of The World:2009 Annual Report*. Canada: The Fraser Institute.
- Gwartney, J., Lawson, R., Hall, J., & Murphy, R. (2018). *Economic Freedom of the World:2018 Annual Report*. Fraser Institution.
- Hickerson, S. R. (2019). Complexity and the Meaning of Freedom: The Classical Liberal View. *American Journal of Economics and Sociology, Inc.*, 91-101.
- İnce, M. (2018). *Liberal ve Marksist Özgürlük Anlayışlarının Karşılaştırılması*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- İslam, S. (1996). Economic Freedom, Per Capita Income and Economic Growth. *Applied Economics Letters*, 595-597.
- Karabacak, Y. (2005). Kapitalist Sistemlerde Devletin İşlevleri ve Vergileme Gücünün Sınırları: Türkiye Örneği. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları* (s. 107-136). İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Keho, Y. (2017). The Impact Of Trade Openness On Economic Growth: The Case Of Cote d'Ivoire. *Cogent Economics & Finance*, 1(5), 1-14.
- Kılıç, C., & Arıca, F. (2014). Economic Freedom, Inflation Rate and Their Impact on Economic Growth. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 1(17), 160-176.
- Mahmood, K., Azid, T., Chaudhry, I., & Faridi, M. (2010). Impact of Economic Freedom on Economic Growth: The Case of Some Selected SAARC Member Countries. *International Research Journal of Finance and Economics*, 1(52), 7-16.
- McMahan, F. (2019). *The Human Freedom Index 2019*. Berlin: Friedrich Naumann Foundation.
- Miller, T., Kim, A., & Roberts, J. (2019). *2019 Indeks Of Economic Freedom*. Washington: Heritage Foundation.

- Miller, A. T., Holmes, K. R., & Feulner, E. j. (2013). *2013 Index of Economic Freedom*. Washington: The Heritage Foundation.
- Pourshahab, F., Mahmoudinia, D., & Soderjani, E. (2011). FDI, Human Capital, Economic Freedom and Growth in OECD Countries. *Research Journal of International Studies*, 71-81.
- Powell, B. (2003). Economic Freedom and Growth: The Case of the Celtic Tiger. *Cato Journal*, 22, 431-448.
- Saini, A., Zubaidi Baharumshah, A., & Hook Law, S. (2010). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Economic Growth: International Evidence. *Economic Modelling*, 5(27), 1079-1089.
- Spindler, Z., & Miyake, J. (1992). Prospecting For The 'Homework Measures Pf Economic Freedom: A Summary. *Rating Glabal Economic Freedom*, 230-254.
- Sturm , J.-E., & Haan, J. (2001). How robust is the relationship between economic freedom and economic growth? *Applied Economics*, 33, 839-844.
- Terry Miller, A. B. (2019). *Highlights of the 2019 Index of Economic Freedom*. Washington: The Heritage Foundation.
- Tran, D. V. (2019). A Study On The Impact of Economic Freedom on Economic Growth in ASEAN Countries. *Business and Economic Horizons*, 3(15), 423-449.
- Tunçsiper, B., & Biçen, Ö. (2014). Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 2(9), 25-45.
- Vanssay , X., & Spindler, Z. (1994). Freedom and Growth: Do Constitutions Matter? *Public Choice*, 359-372.
- Visuals, H. D. (2019). *Large Numbers of People Denied Economic Freedom*. Washington: Heritage Foundation.
- Yayla, A. (2008). *Liberalizm*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Yelden, E. (2001). *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm*. İstanbul: İletişim Yayınları.